

ALDONA RITA JUREWICZ

Akademia WSB Dąbrowa Górnicza

ROZDZIAŁ 104 'LEX COLONIAE GENETIVAE IULIAE' – PRÓBA REKONSTRUKCJI PROCEDURY ZAŁOŻENIA KOLONII

Procedura zakładania rzymskiej kolonii była kompleksowym i wieloetapowym przedsięwzięciem. Wymagała uchwalenia/wydania wielu aktów prawnych, w tym statutu samej kolonii. Dodatkowo należało zaplanować kwestie przydziału gruntów zarówno samej kolonii, jak i poszczególnym kolonistom. Pewne ślady tej procedury można odnaleźć w *lex coloniaris* założonej pod koniec I w. p.n.e. z inicjatywy Gajusza Juliusza Cezara w prowincji Hispania Ulterior kolonii obywateli rzymskich Genetiva Iulia. W niniejszym artykule zostanie podjęta próba analizy informacji dotyczących procedury, jaka została zastosowana w przypadku założenia kolonii Genetiwa w świetle towarzyszących temu wydarzeniu okoliczności politycznych.

Odniesienia do *deductio coloniae* w odnalezionej do tej pory części statutu Genetiwy można odnaleźć w kilku fragmentach, przy czym zazwyczaj mają one postać zestandaryzowanego sformułowania¹ typu

¹ Spotykane zarówno w *leges rogatae* – por. *Tab. Bant. cap. 4 (post hanc legem rogatam)*; *l. agr. z 11 r. p.n.e. capp. 14, 18, 19, 20, 24, 26 (post hanc legem rogatam)*; *Tab. Heracl. capp. 16, 160 (post hanc legem rogatam)*, jak i *leges datae* – por. *np. l. Tarent. cap. 2 (post hanc legem datam)*. Służyły one ustaleniu pewnej cezurę czasowej, od której liczone były podane w danym paragrafie terminy – analogicznie traktować można sformułowania typu *ante hanc legem rogatam*, por. *np. l. Antonia de Termessibus cap 16*. Więcej na ten temat u H. GALSTERER, *Untersuchungen zum römischen Stadtwesen auf der Iberischen Halbinsel*, Berlin 1971, s. 44 i n.

*post hanc legem datam*² czy *post coloniam deductam*³. Można napotkać też nawiązania do osoby dyktatora Juliusza Cezara, jako głównego projektodawcy założenia kolonii⁴. Do momentu dedukcji odwołuje cap. 82, w którym jest mowa o procedurze przyznania kolonii lasów, gruntów, budynków do użytku publicznego. Jednak najwięcej nawiązań do samej procedury, jaka towarzyszyła jej powstaniu, odnaleźć można w cap. 104, którego części zostanie poświęcony niniejszy artykuł (wyróżniona rozstrzelonym drukiem). Jego treść przytaczam poniżej⁵:

104: *Qui limites decumanique<e> intra fines c(oloniae) G(enetiuae) deducti facti- que erunt, quaecumq(ue) fossae limitales in eo agro erunt,*
qui iussu C. Caesaris dict(atoris) imp(eratoris) et lege Antonia senat(us)que c(onsultis) pl(ebi)que sc(itis) ager datus atsignatus erit,
ne quis limites decumanosque opsaeptos neve quit immolatum neue quit ibi opsaeptum habeto, neue eos arato, neve e<a>s fossas opturato neve opsaepto, quo minus suo itinere aqua ire fluere possit. si quis atuersus ea quit fecerit, is in res sing(ulas), quotienscumq(ue) fecerit, (sestertium) (mille) c(olonis) c(oloniae) G(enetiuae) I(uliae) d(are) d(amnas) esto,
eiusq(ue) pecun(iae) cui volet petitio p(ersecutio)q(ue) esto. ^{vacat}

Przytoczony przepis odnosił się do granic, *decumani*, rowów granicznych wyznaczonych i poprowadzonych w granicach kolonii Genetiva, na gruntach przydzielonych jej z rozkazu dyktatora Gajusza Cezara i na podstawie *lex Antonia*, uchwał senatu i uchwał plebejskich, i ustanawiał zakaz ich naruszania lub blokowania w jakikolwiek sposób⁶.

² Cap. 67 (w niniejszym artykule odniesienia bez podania nazwy aktu odnoszą się do *lex coloniae Genetivae Iuliae*).

³ Cap. 64, 93.

⁴ Cap. 66: ...G. Caesar, quive iussu eius coloniam deduxerit..., 106: ...quae iussu C. Caesaris dictatoris deducta est..., 125: ...iussuque C. Caesaris dictatoris.

⁵ Za ed. *Roman Statutes*, red. M.H. CRAWFORD, I, London 1996, s. 409.

⁶ ...*immolatum opsaeptum habeto, eos arato, opturato* – por. *Oxford Latin Dictionary*, red. P.G.W. GLARE, dodr. Oxford 2010: s.v. *immolitus*, s. 837; s.v. *obsaeptio* 1, s. 1219; s.v. *aro* 1a,s. 173; s.v. *obturoa*, s. 1229.

W pierwszej części tego przepisu znajduje się odniesienie do procedury, jaka powinna była zostać przeprowadzona, aby finalnie doszło do *deductio* nowej kolonii rzymskiej. Zgodnie z zachowanymi w źródłach informacjami, od II w. p.n.e. procedura ta wyglądała następująco. Początek brała ona w Rzymie, gdzie, pomijając decyzje polityczne, musiało dojść do uchwalenia szeregu aktów prawnych⁷. Zazwyczaj pierwszym była decyzja senatu (*senatusconsultum*⁸), podejmowana na wniosek konsula, o założeniu nowej kolonii. Następnie kwestia ta była poddawana pod głosowanie na zgromadzeniach plebejskich, którego rezultatem było uchwalenie ustawy agrarnej regulującej między innymi kwestię przydziału gruntów, określającej liczbę kolonistów, wyznaczającej osobę deduktora, jak i komisję trzech mężów (*tres viri coloniae deducendae*), których zadaniem było zrealizowanie całej procedury na miejscu⁹.

Odnosząc wskazaną wyżej kolejność postępowania do informacji zawartych w cap. 104 *lex Genetiva*¹⁰, można powziąć wątpliwości co do tego, jak należy interpretować ten przekaz. Wydaje się uzasadnione, aby potraktować opisaną w nim sekwencję zdarzeń chronologicznie.

⁷ Liv. 35,40,5: *Eodem hoc anno Uibonem colonia deducta est ex senatus consulto plebique scito.*

⁸ Por. l. agr. 21.

⁹ E. WEISS, s.v. *Lex III*, «RE» 12.2/1925, szp. 2317; M. ZABŁOCKA, *Nadawanie obywatelstwa rzymskiego*, «PK» 36.1-2/1993, s. 219; G. BRAVO CASTAÑEDA, s.v. *deductio*, [w:] *Diccionario AKAL de la Antigüedad Hispania*, red. J.M. ROLDÁN HERVÁS, Madrid 2006, s. 343-344; L. CAPOGROSSI COLOGNESI, *Storia di Roma tra diritto e potere. La formazione di un ordinamento giuridico*, Bologna 2014, s. 108-109; U. VINCENTI, *Le forme costituzionali*, [w:] *Storia giuridica di Roma*, red. A. SCHIAVONE, Torino 2016, s. 96. Ostateczną wersję statutu opracowywał być może Marek Antoniusz lub sam deductor – TH. MOMMSEN, '*Lex coloniae Iuliae Genetivae urbanorum sive Ursonensis data a.v.C. DCCX*', [w:] *Gesammelte Schriften*, I, Berlin 1905, [=«Ephemeris Epigraphica» II, s. 108-159], s. 207-208; IDEM, '*Legis Coloniae Genetivae c. LXI-LXXXII*', [w:] *Gesammelte Schriften*, I ... [=«Ephemeris Epigraphica» III, s. 91-112], s. 246; por. także H. GALSTERER, *op. cit.*, s. 44.

¹⁰ Jest to jedyny statut kolonii pochodzący z końca I w., stąd należy to twierdzenie traktować z dużą ostrożnością, bowiem analogiczna sytuacja mogła odnosić się do innych kolonii, które były zakładane po śmierci Cezara, choć to on sam był ich pomysłodawcą – F. VITTINGHOFF, *Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik*, Wiesbaden 1952, s. 74.

W takim przypadku rekonstrukcja powinna dać następujący wynik: najpierw została podjęta decyzja polityczna o założeniu w miejscu istniejącej już osady Urso kolonii *civium Romanorum*, jej inicjatorem byłby w tym przypadku Juliusz Cezar¹¹. W jej następstwie została uchwalona bliżej nieokreślona *lex Antonia*, po której doszło do podjęcia uchwały senatu i zgromadzenia plebejskiego. Jeśli przyjęta interpretacja byłaby poprawna, oznaczałoby to, że z pewnych powodów przeprowadzona w tym przypadku procedura przygotowawcza w swoim początkowym etapie¹² różniła się od tej, która standardowo powinna być zastosowana.

1.

Na fakt, że decyzja o założeniu tej konkretnej kolonii nie wyszła z łona senatu, wskazuje sformułowanie: *qui iussu C. Caesaris dictatoris imperatoris*¹³. Kwestia ta obecnie uznawana jest w literaturze za ustaloną. Zgodnie z dominującym poglądem rzeczywista *deductio coloniae* Genetiw miała miejsce już po śmierci Cezara, prawdopodobnie najwcześniej w 2. połowie¹⁴ 44 r. p.n.e.¹⁵ Nie ma jednak wątpliwości, że odbyło się to

¹¹ Urso należała do tych miast w Hispania Ulterior, które podczas wojny domowej z synami Pompejusza Wielkiego poparły pompejańczyków i nawet po ich przegranej pod Mundą w 45 r. stawiały opór wojskom Cezara.

¹² Tj. w tym, który miał miejsce w Rzymie, pomijając faktyczną dedukcję kolonii realizowaną w wyznaczonym miejscu.

¹³ W tekście *lex Genetiva* występuje on kilkukrotnie z tym przydomkiem (cap. 104, 106, 125), towarzyszy mu też inny: *imperator*. Z cap. 125 wynika, że przysługiwało mu również *potestas* konsularna – por. TH. MOMMSEN, *Lex coloniae Iuliae Genetivae urbanorum sive Ursonensis*?, s. 206.

¹⁴ Mianowany po śmierci Cezara nowy namiestnik Hispania Ulterior – C. Asinius Pollio napotyka, po swoim przybyciu do prowincji w marcu 44 r., silną reakcję propompejańską – Vell. Pat. 2,73; E. GABBA, *Aspetti della lotta di Sesto Pompeo in Spagna*, [w:] *Esercito e società nella tarda repubblica romana*, Firenze 1973, s. 517-518; A. CABALLOS RUFINO, *Hispalis, de Cesar a Augusto*, Sevilla 2017, s. 96-99.

¹⁵ Za tą datą opowiada się E. GABBA, *Aspetti della lotta...*, s. 513. U. LAFFI wskazuje na przedział między 44 a 43 r. p.n.e. – *Osservazioni sul contenuto e sul testo del 'Fragmentum Atestinum'*, «Athenaeum» 85.1/1997, s. 120; podobnie H. GALSTERER, *op. cit.*, s. 68; podobnie A. CABALLOS RUFINO między zimą 44 a jesienią 43 r. p.n.e. – *De Vrso*

w oparciu o poczynione przez niego samego bardzo skonkretyzowane plany, prawdopodobnie w formie gotowych projektów ustaw¹⁶. W lutym 44 r. Cezar został mianowany dyktatorem na czas nieograniczony (*dictator perpetuus*¹⁷), zrywając z republikańską tradycją nakazującą odwoływanie się do tego urzędu jedynie w sytuacjach kryzysowych¹⁸. Politycznie Cezar znajdował się w bardzo korzystnej sytuacji. Zwycięska kampania w Hiszpanii w 45 r. p.n.e., zakończona pokonaniem synów Pompejusza Wielkiego pod Mundą, przynajmniej na pewien czas skutecznie zlikwidowała jakiegokolwiek punkty wewnętrznego oporu w łonie rzymskich senatorów. Cezar podjął dalsze działania mające umocnić jego pozycję, powracając przy tym do projektów kolonizacyjnych¹⁹, które

a colonia Genetiva Iulia. Historia de un proceso de implantación colonial, [w:] *El nuevo bronce de Osuna y la política colonizadora romana*, red. A. CABALLOS RUFINO, Sevilla 2018, s. 346.

¹⁶ Sformułowania w samej *lex Genetiva* wskazują, że mogła ona powstać właśnie w kancelarii Cezara – por. capp. 66 i 125. Niezależnie od tego wielu autorów łączy m.in. analizowany tu fragment z uchwaloną w 44 r. (już po zabójstwie Cezara) *lex Antonia de actis Caesaris confirmandis* – por. J.M. RODDAS, *L’empreinte de Cesar sur la peninsule Iberique*, [w:] *L’ultimo Cesare. Scritti, riforme, progetti poteri congiurie. Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 16-18 settembre 1999*, red. G. URSO, Roma 2000, s. 267-270.

¹⁷ Oznacza to, że coroczne odnawianie, jak zostało to postanowione w 46 r., nie będzie już ograniczone do 10 lat – E. GABBA, *Le riforme di Cesare*, [w:] *L’ultimo Cesare. Scritti, riforme, progetti poteri congiurie. Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 16-18 settembre 1999*, red. G. URSO, Roma 2000, s. 143; R. SAJKOWSKI, *Kwestie ustrojowe – rys historyczny*, [w:] *Rzymskie prawo publiczne. Wybrane zagadnienia*, Olsztyn 2011, s. 57.

¹⁸ We wspomnianym tu przypadku nie zostały bowiem określone żadne kompetencje uzasadniające przyczynę powołania – por. M. SORDI, *I poteri dell’Ultimo Cesare*, [w:] *L’ultimo Cesare. Scritti, riforme, progetti poteri congiurie. Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 16-18 settembre 1999*, red. G. URSO, Roma 2000, s. 307; A. DĘBIŃSKI, J. MISZTAŁ-KONECKA, M. WÓJCIK, *Prawo rzymskie publiczne*, Warszawa 2010, s. 27; R. SCEVOLA, *Sull’inquadramento costituzionale delle dittature cesariane*, «AUPA» 64/2021, s. 260-262.

¹⁹ Por. np. VANČURA, ‘*Leges agrariae*’, «RE» 12/1924, szp. 1156 i n. Już w czasie swojego pierwszego konsulatu (59 r.) Cezar niejednokrotnie pomijał konsultacje z senatem, wnosząc projekty ustaw wprost na zgromadzenia ludowe – M. JACZYŃSKA, *Historia starożytnego Rzymu*, Warszawa 1988, s. 175; na temat relacji Cezara z senatem

obejmą obecnie również tereny obu hiszpańskich prowincji, oczywiście tylko te, których mieszkańcy nie wsparli go w jego kampanii przeciwko pompejańczykom. Wśród nich znalazło się też miasto Urso, do końca pozostające wierne Gnejuszowi Młodszemu i jego bratu Sekstusowi²⁰.

Tragiczne idy marcowe 44 r. przerywają będące w toku procedury kolonizacyjne. Zarówno spiskowcy, jak i osoby z otoczenia zabitego dyktatora, w tym sam konsul Marek Antoniusz, nie mogli być pewni, czy uda im się ująć z życiem. Z przekazów Cycerona, nawet jeśli pozbawionego obiektywizmu, jednak wciąż bezpośredniego uczestnika tych wydarzeń, wyraźnie przebijają strach i napięcie. Antoniusz²¹ przejął inicjatywę i nawiązał współpracę z senatem, dzięki czemu akty wydane przez Cezara za jego życia (nie wspominając o projektach, jakie otrzymał on od wdowy po dyktatorze) zostały utrzymane w mocy²².

od kampanii hiszpańskiej przeciwko młodym Pompejuszom, ale też w łonie samego senatu, por. L.T. BŁASZCZYK, *Ze studiów nad senatem rzymskim w okresie schyłku republiki*, Łódź 1965, s. 28-29, 40-45; A. ZIÓŁKOWSKI, *Historia Rzymu*, Poznań 2008, s. 354.

Nie ma zgodności w literaturze co do tego, na ile można tu mówić o realizacji jakiejś dojrzałej koncepcji, „programowej unifikacji imperium rzymskiego”. Za taką interpretacją opowiada się E. TWAROWSKA-ANTCZAK, *op. cit.*, s. 3. Z kolei A. CABALLOS RUFINO uważa, że w świetle zachowanych świadectw trudno jednoznacznie wyróżnić tu jakiś systematyczny proces – *De Vrso a colonia Genetiva Iulia. Historia de un proceso de implantación colonial*, [w:] *El nuevo bronce de Osuna y la política colonizadora romana*, red. A. CABALLOS RUFINO, Sevilla 2006, s. 319.

²⁰ Na temat miasta Urso zob. A.R. JUREWICZ, ‘*Civitas Ursonenses*’ w świetle źródeł literackich, archeologicznych i epigraficznych oraz podana tam literatura, tekst ukaże się w Księdze pamiątkowej Profesora Wiesława Mossakowskiego.

²¹ Zasadniczo współdziałał on tutaj z drugim konsulem Publiuszem Korneliuszem Dolabellą, jednak Cyceron, który jeszcze w tym okresie nawiązał jakieś kontakty z Dolabellą, ukazywał Antoniusza jako *spiritus movens* wszelkich posunięć. Niewątpliwie „współpraca” odbywa się pod presją okoliczności – por. A. ZIÓŁKOWSKI, *op. cit.*, s. 355; J. MUÑIZ COELLO, *La Italia de la reforma agraria de Cesar. Casos cotidianos*, «*Athenaeum*» 91.2/2003, s. 481-483.

²² J. MUÑIZ COELLO pisze, że *l. Iulia agraria* obowiązywała do śmierci Cezara, jakkolwiek nie wydaje się, aby po idach marcowych została abrogowana – *op. cit.*, s. 480; E. WEISS, *op. cit.*, szp. 2324-2325; G. TIBILETTI, ‘*Lex Antonia*’, [w:] *Dizionario epigrafico di antichità romane*, red. S. ACCAME ET AL., IV.23, Roma 1956, s. 727.

Appian w *Historii Rzymskiej* pisał o przebywających w tym momencie w Rzymie weteranach²³, wylosowanych już do kolonii, którzy okupowali rzymskie świątynie w oczekiwaniu na wyruszenie do miejsc przeznaczenia²⁴. Informacja ta jest istotna z punktu widzenia analizowanego tu problemu. Cezar cieszył się dużą popularnością wśród miejskiego plebsu, nie wspominając o jego żołnierzach ani weteranach. Zabójstwo dyktatora rodziło w gronie rzymskiej *nobilitas* uzasadnione obawy zamieszek. Biorąc pod uwagę panujące wtedy w Mieście nastroje, wspomniani przez Appiana weterani niewątpliwie mogli stanowić dodatkowy czynnik zapalny, który należało zneutralizować. Cyceron w pierwszej Filipice opisał działania, jakie podjął podówczas we współpracy z senatem konsul Marek Antoniusz. W swojej mowie wygłoszonej w dniu 17 marca przed tym szacownym gremium, jak pisał potem Arpinata, odniósł się on między innymi do dokumentów, jakie pozostawił po sobie Cezar: *Primum igitur acta Caesaris servanda censeo, non quo probem (quis enim id quidem potest?), sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis atque otii*²⁵. Ponownie od Appiana wiadomo, że senat zaaprobował wtedy wydanie prawa potwierdzającego akty Cezara. Miało to spowodować interwencję obecnych podczas tego głosowania przywódców kolonistów²⁶ oczekujących na wznowienie *deductiones*, co skłoniło senat

²³ Należy przy tym zaznaczyć, że obecnie uważa się, iż Genetiwa nie była kolonią zasiedloną przez weteranów Cezara, jak uważano wcześniej, ale przez rzymską biedotę – por. Plin. Mai. NH 3.11-12; O.A.W. DILKE, *Roman colonisation in Spain: a Comparison with others Areas*, [w:] *II Congreso Internacional de estudios sobre las culturas del Mediterraneo Occidental*, Barcelona 1978, s. 60; C. GONZÁLEZ ROMÁN, *Las deduciones de colonias y la 'lex Ursonensis'*, «Studia Historica. Historia Antigua» 15/1997, s. 158-159; G. BRAVO CASTAÑEDA, s.v. *deductio*, [w:] *Diccionario AKAL de la Antigüedad Hispania*, red. J.M. ROLDÁN HERVÁS, Madrid 2006, s. 344.

²⁴ App., *Bell. civ.* 2,120.

²⁵ Cic., *Phil.* 1, 16. Por. też K. KUMANIECKI, *Cyceron i jego współcześni*, Warszawa 1959, s. 472 i n.

²⁶ Jakkolwiek zgodnie ze zwyczajową procedurą *deductio* była przeprowadzana przez komisję *tres viri coloniae deducendae*, jednak Cezar jako dyktator powierzał to zadanie wybranym przez siebie w tym celu *praefecti* lub *legati*, być może Appian właśnie ich miał tu na myśli – por. A. CABALLOS RUFINO, *De Vrso a colonia Genetiva Iulia...*, s. 320 i 368.

do uchwalenia dekretu potwierdzającego również decyzje dyktatora odnoszące się do zaplanowanych kolonii²⁷. Z tych dwóch niezależnych przekazów źródłowych wiadomo, że w momencie śmierci Cezara w jego kancelarii musiały znajdować się jakieś dokumenty dotyczące między innymi realizacji jego planów kolonizacyjnych.

2.

Jak wspomniano, fundacja kolonii opierała się zawsze na *lex coloniae deducendae* stanowiącej podstawę prawną służącą założeniu nowej struktury i przydzieleniu jej samej oraz tworzącym ją kolonistom odpowiedniej liczby gruntów. Z uwagi na zakres jej regulacji, w literaturze przedmiotu łączy się wspomnianą w cap. 104 ustawę antoniuszową właśnie z tego rodzaju typem uchwał²⁸. Niektórzy autorzy wskazują przy tym, że mogła ona odnosić się nie tylko do tej jednej, ale i kilku innych projektowanych przez Cezara kolonii²⁹.

Istotnie, w 44 r. p.n.e., już po zabójstwie Cezara, Antoniusz, po części w porozumieniu z senatem i na podstawie wspomnianego wcześniej dekretu potwierdzającego przygotowane przez Cezara, a niezrealizowane jeszcze projekty bliżej nieokreślonych aktów prawnych³⁰, był wniosko-

²⁷ App., *Bell.civ.* 2,120. Pisał o tym również Cyceron: *Quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per vim et contra auspicia latas iis que legibus populum non teneri. Si quam legem de actis Caesaris confirmandis deve dictatura in perpetuum tollenda deve coloniis in agros deducendis tulisse* – *Phil.* 5,10. Por. też *infra* przyp. 30.

²⁸ Por. TH. MOMMSEN, '*Lex coloniae Iuliae Genetivae urbanorum sive Ursonensis*',..., s. 207; E. DE RUGGIERO, '*Antonia lex*', [w:] *Dizionario epigrafico di antichità romane*, I, Roma 1895, s. 498; E.G. HARDY, *Three Spanish Charters and other documents*, Oxford 1912, s. 8-9; A. BERGER, '*Lex Antonia*', «RE» Suppl. 7/1940, szp. 382; G. TIBILETTI, *op. cit.*, szp. 727; E. GABBA, *Aspetti della lotta...*, s. 523; J.-M. RODDAZ, *op. cit.*, s. 269; M. PASTOR MUÑOZ, J.A. PACHÓN ROMERO, *La Urso de Manuel Rodriguez de Berlanga. Un Analisis desde la Historia y la Arqueologia*, «Mainake» 28/2006, s. 465.

²⁹ G. TIBILETTI, *op. cit.*, szp. 727; E. GABBA, *Aspetti della lotta ...*, s. 523; J.M. RODDAZ, *op. cit.* s. 269.

³⁰ Cic., *Phil.* 1,3.

dawcą wielu *leges Antoniae*³¹. I tak Weiss wymienia tu: *lex Antonia de actis Caesaris confirmandis*³² z kwietnia lub 3 czerwca³³ 44 r.; *de dictatura in perpetuum tollenda*; o utworzeniu trzeciej dekurii sędziów; *ut de vi et maiestatis damnati ad populum provocent*³⁴. Adolf Berger uzupełnia tę listę o *leges de permutatione provinciarum, de coloniis deducendis, de candidatis* oraz *lex agraria*³⁵.

Zarówno A. Berger, jak i przed nim E.G. Hardy wyraźnie odróżniają *lex coloniae deducendae* od innej ustawy agrarnej wydanej przez Antoniusza w tym samym roku³⁶. Obaj badacze są zdania, że w cap. 104 statutu Genetiwu mowa jest właśnie o tej pierwszej. To stanowisko

³¹ Podstawowym źródłem w tym zakresie są *Filipiki* Cyncerona (5,4,10: *Quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, (...). Si quam legem de actis Caesaris confirmandis deve dictatura in perpetuum tollenda deve coloniis in agros deducendis tulisse*).

³² Ustawa ta dawała Antoniuszowi swego rodzaju *carte blanche* w przedkładaniu *rogationes* będących realizacją *acta*, bowiem nie sprecyzowano w niej, jakie projekty mają być wdrożone. Z przekazu Cyncerona wiadomo, że obaj konsulowie (Antoniusz i Dolabella) skwapliwie dostarczali coraz to nowe „projekty” – Cic., *Phil.* 1,16-17, J. MUÑIZ COELLO, *op. cit.*, s. 481. Co do terminu *acta* por. A. BERGER, *s.v. acta i acta Caesaris*, [w:] *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia 1953, s. 340-341; W. LITEWSKI, *s.v. acta* – [w:] *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*, Kraków 1998, s. 5-6.

³³ Jak za Premersteinem proponuje A. D'ORS, *Epigrafia jurídica de la España Romana*, Madryd 1953, s. 160.

³⁴ E. WEISS, *op. cit.*, szp. 2324-2325.

³⁵ A. BERGER, *ad lex Antonia*, szp. 382. W odniesieniu do tej ostatniej odsyła do wcześniejszego artykułu Vančura, który jednak nie podaje nic ponad datę jej uchwalenia – por. VANČURA, *op. cit.*, szp. 1184. Jakkolwiek nie należy tego katalogu traktować jako pewny i wyczerpujący. O ustawie agrarnej Marka Antoniusza konsula nie wspomina H. VOLKMANN, *s.v. (lex) Antonia*, [w:] *Der kleine Pauly. Lexikon der Antike in fünf Bänden*, III, red. K. ZIEGLER, W. SONTHEIMER, München 1979, szp. 606, zaś A. CABALLOS RUFINO uważa, że wnioskodawcą *lex Antonia agraria* była plebiscytem uchwalonym na wniosek trybuna ludowego Lucjusza Antoniusza, brata konsula, i dotyczyła nadania kolonom ziemi z *ager publicus* – *De Vrso a colonia Genetiva Iulia...*, s. 337, i nic nie wskazuje na możliwość przyjęcia, że jest ona tożsama z tą wzmiankowaną w cap. 104 *lex Genetiva*.

³⁶ Czy chodziłoby tutaj o wspomnianą przez Cyncerona *lex de coloniis in agros deducendis*? – Cic., *Phil.* 5,4,10. Por. E.G. HARDY, *op. cit.*, s. 8-9.

w pewnej mierze podziela również M.H. Crawford³⁷. Uczony ten zauważa, że wspomniana w cap. 104 *lex Antonia* nie jest tożsama z *lex Antonia agraria*, przy czym sama wzmianka jest na tyle enigmatyczna, że trudno pokusić się o próbę identyfikacji³⁸.

W podobnym kierunku idą rozważania Alvaro D'Orsa, który stwierdza, że statut kolonii odwołuje się do ustawy *de actis Caesaris confirmandis*, wśród których znajdowałby się między innymi projekt statutu kolonii Genetivy. Pośrednio dowodem na to, że autorem statutu mógłby być sam Cezar, jest daleko idąca zbieżność pewnych jego fragmentów z *lex Iulia agraria* 59 r. p.n.e.³⁹ W szczególności porównanie cap. 104 l. *Genet.* z cap. IIII julijskiej ustawy sprawia wrażenie, że fragment tej ostatniej został właściwie przekopiowany, z koniecznymi modyfikacjami, do statutu kolonialnego. Ku hipotezie A. D'Orsa zdaje się skłaniać też Antonio Caballos Rufino, pisząc, że wzmiankowana *lex Antonia* służyłaby jako podstawa prawna do realizacji *iussum Caesaris*⁴⁰. Podobnie

³⁷ *Roman Statutes...*, I, s. 445.

³⁸ *Ibidem*, s. 397 i 445. Niewiele na jej temat miał do powiedzenia Vančura, ograniczając się do podania daty jej uchwalenia i ustawy, którą została abrogowana – *op. cit.*, szp. 1184; ogólnie widać, że wielu autorów ogranicza się tylko do skojarzenia wymienionej w c. 104 ustawy z wnioskami ustawodawczymi konsula Marka Antoniusza zgłaszanymi po zabójstwie dyktatora, nie precyzując nawet, która z ustaw mogłaby tu wchodzić w grę – por. E. DE RUGGIERO, *op. cit.*, s. 498.

³⁹ A. D'ORS, *op. cit.*, s. 160; zgadza się z tym W. SESTON, *Loi communement appelee 'lex coloniae Genetivae Iuliae seu Ursonensis'*, [w:] *Le lois des Romains*⁷, red. P.F. GIRARD, F. SENN, Camerino 1977, s. 200-201. Ustawa ta miałyby dotyczyć osadnictwa rzymskiego proletariatu i weteranów (H. VOLKMANN, *op. cit.*, szp. 607), przy czym, jak twierdzi E. Twarowska-Antczak, Cezar miał w tym roku być wnioskodawcą dwóch uchwalonych *leges agrariae*: *Iulia agraria* i *Iulia agraria Campana* (*Od lex Iulia municipalis do flawijskich leges municipales. Rozwój rzymskiej administracji municypalnej w okresie od Juliusza Cezara do Domicjana*, Warszawa 2018, s. 2). Na temat dyskusji, czy jest ona tożsama z *lex Mamilia Roscia Peducaea Alliena Fabia*, por. TH. MOMMSEN, *Über die 'lex Mamilia Roscia Peducaea Alliena Fabia'*, [w:] *Die Schriften der römischen Feldmesser*, red. F. BLUME, K. LACHMANN, A. RUDORFF, II, Berlin 1852, s. 223-226; W. SIMSHÄUSER, *Iuridici und Munizipalgerichtsbarkeit in Italien*, München 1973, s. 130-136; J. BLEICKEN, *'Lex publica'. Gesetz und Recht in der römischen Republik*, Berlin-New York 1975, s. 110 przyp. 10.

⁴⁰ A. CABALLOS RUFINO, *De Vrso a colonia Genetiva Iulia...*, s. 336 i n.

Jean-Michel Roddaz i Bronisław Sitek upatrują w niej przygotowany najprawdopodobniej⁴¹ przez Marka Antoniusza akt fundacyjny kolonii⁴².

Rozstrzygnięcia kwestii, do której z *leges Antoniae* nawiązywano w rozdz. 104, nie ułatwia fakt, że w innym fragmencie statutu Genetiwy (cap. 97) pojawia się również wzmianka o *lex Iulia*: (...) *praeter eum, qui curator agris dandis*⁴³ *atsignandis iudicandis ex lege Iulia est, eumque, qui eam coloniam deduxerit* (...), tym razem w kontekście ograniczeń dotyczących wyboru patrona kolonii⁴⁴. Również tutaj można dostrzec wyraźne paralele z zachowanymi fragmentami *lex Iulia agraria*, na co nierzadko zwracano uwagę w literaturze przedmiotu⁴⁵.

⁴¹ Nie można wykluczyć, że projekt pochodziłby z dokumentacji zachowanej w kancelarii dyktatora.

⁴² J.M. RODDAZ, *op. cit.*, s. 267; B. SITEK, 'Lex coloniae Genetivae Iuliae seu Ursonensis' i 'lex Irnitana'. *Ustawy municypalne antycznego Rzymu. Tekst, tłumaczenie i komentarz*, Poznań 2008, s. 65-66.

⁴³ *Curator agris dandis adsignandis* pojawia się w źródłach jedynie w *lex Iulia agraria*, u Cycerona *de leg. agr.* 2,7,17 (*Totiens legibus agrariis curatores constituti sunt iiviri, vviri, xviri...*), Festusa L. 153 (s.v. *curatores – dicuntur ... illi qui rei frumentariae agrisve dividendis praepositi sunt.*) i w *lex Genet.* c. 97 – por. G. MANCINI, s.v. *curator*, [w:] *Dizionario epigrafico di antichità romane*, red. E. DE RUGGIERO, Spoleto 1910, II.2, dodr. Roma 1961, szp. 1325-1326. E.G. HARDY trafnie wskazuje, że jest to jeden z dowodów na to, że właśnie ta ustawa miała zastosowanie w przypadku dedukcji Genetiwy, bowiem zamiast *tres viri coloniae deducendae* czuwaniem nad procesem przydziału gruntów zajmując się miał właśnie *curator* – *op. cit.*, s. 9.

⁴⁴ Cap. 97, por. też *l. Iulia agr.* c. V; Callistratus, 5 *de cogn.* D. 47,21,3 pr.: *Lege agraria, quam Gaius Caesar tulit, adversus eos, qui terminos statutos extra suum gradum finesse moverint dolo malo, pecuniaria poena constituta est: nam in terminos singulos, quos eiecerint locove moverint, quinquaginta aureos in publico dari iubet: et eius actionem petitionem ei qui volet esse iubet.*

⁴⁵ TH. MOMMSEN, 'Lex coloniae Iuliae Genetivae urbanorum sive Ursonensis'..., s. 207; E.G. HARDY, *op. cit.*, s. 8; M.H. CRAWFORD, *The 'lex Iulia agraria', «Athenaeum»* 67/1989, *passim*; IDEM, *Roman Statutes...*, I, s. 397; A. CABALLOS RUFINO, *De Vrso a colonia Genetiva Iulia...*, s. 337; L. MAGANZANI, *Gli agrimensori nel processo privato romano*, Mursia 1997, s. 240 przyp. 37. Na ten moment uważam za odosobnioną opinię B. SITKA, że c. 97 jest odbiciem *lex Baebia agraria* w zakresie patrona kolonii, nie spotkałam się z takim skojarzeniem w dostępnej mi literaturze – *op. cit.*, s. 58.

Rola Marka Antoniusza w powstaniu kolonii Genetiwa Julia do dzisiaj budzi u badaczy wątpliwości⁴⁶. Pogłębia to trudności interpretacyjne cap. 104 w odniesieniu do rekonstrukcji przebiegu *deductio* Genetiwy. Zgodnie ze stanowiskiem doktryny statut kolonii nie nawiązuje do *lex agraria*⁴⁷, co oznacza, że Antoniusz włączył się do procesu, który był już w toku. Przy czym obie reprezentowane w literaturze możliwości wydają się równie prawdopodobne. Gdyby przyjąć, że chodzi tu o *lex Antonia de actis Caesaris confirmandis*, należałoby uznać, że wszystkie kluczowe dla założenia Genetiwy akty prawne: *lex coloniae deducendae* i statut zostały przygotowane przez samego Cezara⁴⁸. Alternatywa opierająca się na przyjęciu, że to Antoniusz był wnioskodawcą ustawy o założeniu kolonii⁴⁹, nie przesądza *a priori* o jego autorstwie w odniesieniu do samej *lex Genetiva*. Jak słusznie zauważa się w literaturze, oprócz pewnych zbieżności z *lex Iulia agraria* za autorstwem Cezara przemawia też fakt, że w żadnym z odniesień do jego osoby w *lex Genetiva* nie odnajdujemy atrybutu *divus*, który przyznano mu w 42 r. p.n.e.⁵⁰ Biorąc pod uwagę fakt, że Genetiwa mogła być założona jeszcze w 44 r. p.n.e.⁵¹, z dużym prawdopodobieństwem jej statut (w formie projektu) powstał między marcem 45 r. p.n.e. (zwycięstwo Cezara pod Mundą) a momentem jej założenia.

⁴⁶ Por. TH. MOMMSEN, *Lex coloniae Iuliae Genetivae urbanorum sive Ursonensis*..., s. 207; E.G. HARDY, *op. cit.*, s. 8-9; E. GABBA, *Aspetti della lotta...*, s. 513-514; M.H. CRAWFORD, *Roman Statutes...*, I, s. 397; J.M. RODDAZ, *op. cit.*, s. 267.

⁴⁷ Oczywiście nie jest to argument rozstrzygający o tym, że Marek Antoniusz nie mógł być autorem ustawy agrarnej, jednak nadal brakuje jednoznacznych podstaw do powiązania jej z kolonią Genetiwą.

⁴⁸ Uważam, że *lex agraria* wykorzystana przy założeniu Genetiwy to ustawa julijska z 59 r. p.n.e., o czym poniżej.

⁴⁹ Według niektórych badaczy ustawa Antoniusza mogła w istocie dotyczyć kilku kolonii, jednak niekoniecznie i nie ma co do tego pewności, że wśród nich znajdowała się również ta, której statut jest tu analizowany; por. E. GABBA, który uważa, że nie można wykluczyć, iż mogła ona regulować dedukcję innych zamorskich kolonii planowanych przez Juliusza Cezara – *Aspetti della lotta...*, s. 513.

⁵⁰ M. KOKOSZKO, *Gajusz Juliusz Cezar*, [w:] *Słownik cesarzy rzymskich*, red. J. PROSTKO-PROSTYŃSKI, Poznań 2001, s. 16.

⁵¹ Por. *supra* przyp. 14-16.

3.

Na ostatnim miejscu w cap. 104 jako podstawa prawna dla *adsignatio agrorum* wymienione zostały *senatusque consultis plebique scitis*. To odwołanie jest jeszcze bardziej enigmatyczne. Po pierwsze, we fragmencie użyta została liczba mnoga, co sugeruje, że odwołano się tutaj do większej liczby aktów tego rodzaju. Biorąc pod uwagę realia polityczne, jakie panowały w okresie powstawania statutu, oraz fakt, że inicjatywa powołania kolonii wyszła od dyktatora, a nie senatu, trudno przyporządkować te akty do konkretnych etapów procedury *deductio* Genetiwy. Theodor Mommsen wiązał te uchwały bezpośrednio z procesem tworzenia kolonii, odwołując się do obowiązującej w tym okresie procedury⁵². Jednak skoro inicjatywa utworzenia kolonii nie wyszła od senatu, tylko urzędującego dyktatora, wydaje się, że przynajmniej w tym zakresie trudno pogodzić taką sekwencję zdarzeń ze zwyczajnym trybem postępowania w takich wypadkach. Dlatego, interpretując cap. 104 w porządku chronologicznym, E.G. Hardy uważa, że akty te musiały doprecyzowywać uchwaloną wcześniej *lex Antonia de coloniae (Genetivae Iuliae)deducendae*⁵³. Tym tokiem rozumowania podąża J.-M. Roddaz, przypuszczając, że te dwa ostatnie rodzaje aktów miały na celu ratyfikację decyzji Cezara i Marka Antoniusza⁵⁴. M.H. Crawford z kolei traktuje to odniesienie jako reminiscencję realiów z okresu środkowej republiki, które w tym kontekście miały na celu odwołanie się do autorytetu dawnych uchwał i plebiscytów⁵⁵.

Jednak porównanie cap. 104 z wcześniejszymi, zachowanymi do naszych czasów fragmentami innych *leges agrariae* wskazuje, że

⁵² TH. MOMMSEN, *Lex coloniae Iuliae Genetivae urbanorum sive Ursonensis*'..., s. 207.

⁵³ E.G. HARDY, *op. cit.*, s. 9.

⁵⁴ J.-M. RODDAZ, *op. cit.*, s. 267; tak też A. CABALLOS RUFINO, *De Vrso a colonia Genetiva Iulia*..., s. 338.

⁵⁵ *Roman Statutes*..., I, s. 445.

w kontekście *limitatio* i *adsignatio* występuje powołanie na podstawie z ustawy lub plebiscytu, ale nie uchwały senatu⁵⁶.

Biorąc pod uwagę okoliczności, w jakich ostatecznie doszło do zrealizowania dedukcji Genetiwy, należy zgodzić się ze stanowiskiem Th. Mommsena, E.G. Hadry'ego i J.-M. Roddaza, że chodzi tu o akty mające związek z procesem tworzenia kolonii. Jak wskazywałam, początkowo, zgodnie ze świadectwem Arpinaty współpraca senatu i Antoniusza przebiegała pomyślnie, co znalazło swój wyraz między innymi w zatwierdzeniu jego kompetencji do przeprowadzenia zarządzeń Cezara⁵⁷. Jednak między uchwaleniem *lex Antonia*⁵⁸ a faktyczną *deductio* relacje te uległy pogorszeniu. Otwarcie Antoniusz wystąpi przeciwko Cycleronowi w senacie w sierpniu 44 r. p.n.e. W wyniku nasilającego się konfliktu ważność aktów dokonanych przez konsula Marka Antoniusza podawana została w wątpliwość, w X *Filipice* Cycleron pisał: *Scilicet hoc Pansa aut non videt (...) aut neglegit; quae enim Caesar egit, ea rata esse non curat; de quibus confirmandis et sancendis legem comitiis centuriatis ex auctoritate nostra laturus est*. Autor nawiązuje tu do uchwalonej w 43 r. p.n.e. *lex Vibia*, niektórzy badacze zwracają zaś uwagę na fakt, że w drugiej połowie 44 r. p.n.e. część *leges* uchwalonych z inicjatywy

⁵⁶ Mam tu na myśli fragmenty przede wszystkim z *lex agraria* z 111 r. p.n.e., podaje według edycji M.H. Crawforda: c. 55 (*quei ager locus in Africa est, quei ex lege Rubria, quae fuit, colono eiue, quei in colonei numero script<us> est, datus adsignatusue est*); c. 79 (*extra eum agrum locum, quei ex lege Rubria, quae fuit, colono eiue, quei in colonei numero scriptus est, datus adsignatus est*) i jedyny fragment, który może budzić pewne wątpliwości: cap. 31 (*..poplice deue senati sententia ager fruendus datus...*). Por. też Vell. Pat. 2,44 o *l. Iulia agraria* (*In hoc consulatu Caesar legem tulit, ut ager Campanus plebei divideretur, suasore legis Pompeio*); *l. Iulia agr.* cap. IIII (*...qui ager hac lege datus adsignatus erit...*).

⁵⁷ Zdaje się, jak pisał Cycleron, archiwum dyktatora musiało być dość bogate, ponieważ Antoniusz nie ustawał w przedkładaniu senatowi coraz to nowych propozycji zamordowanego dyktatora – por. Cic., *Phil.* 1,3,16-18. Pierwsza mowa przeciwko Antoniuszowi, wygłoszona przez Cyclerona w senacie we wrześniu 44 r. powoduje postępujący rozdzwiek zarówno w łonie senatu, jak i w relacjach między Antoniuszem a senatem.

⁵⁸ Niezależnie od tego, czy pod *lex Antonia* z cap. 104 kryłaby się ustawa o potwierdzeniu aktów Cezara czy o dedukcji kolonii.

Marka Antoniusza została uchylona⁵⁹. Ponieważ prawdopodobna *deductio* Genetiwy miałyby mieć miejsce pod koniec 44 lub w początkach 43 r. p.n.e., mogłoby to tłumaczyć wzmiankę o poprzedzających ten akt uchwałach senatu i plebiscytach. Niestety ta konstatacja z konieczności zamyka dalszy dyskurs na ten temat, ponieważ skąpość źródeł uniemożliwia wszelkie próby identyfikacji którejkolwiek z nich.

Tytułem podsumowania można stwierdzić, że rozdział 104 statutu Genetiwy Julii niewątpliwie odwołuje się do procedury, jaka miała miejsce w przypadku dedukcji tej kolonii. Wydaje się też bardzo prawdopodobne, że zachowany w nim porządek jest chronologiczny. Odwołanie do Cezara, dyktatora i konsula, jednocześnie inicjatora tego procesu, nie budzi wątpliwości. *Lex Antonia* jest natomiast utożsamiana albo z ustawą potwierdzającą projekty uchwał przygotowanych przez Cezara, albo też z ustawą konsula Antoniusza o dedukcji kolonii, przy czym większość autorów skłania się ku hipotezie, że regulowała ona założenie kilku kolonii. Wydarzenia polityczne, jakie miały miejsce w sierpniu 44 r. p.n.e., i rosnący rozdźwięk między senatem (a przynajmniej wspierającą młodego Oktawiana większością) a Markiem Antoniuszem mogły uzasadniać konieczność wydania bliżej nieokreślonych uchwał senatu oraz plebiscytów w celu sfinalizowania rozpoczętych dedukcji. Stąd być może rację mają ci badacze, którzy przesuwają moment faktycznego założenia Genetiwy na rok 43 p.n.e.⁶⁰

Trudno nie ulec pokusie bardziej szczegółowego uporządkowania hipotetycznego przebiegu dedukcji Genetiwy. Ernst George Hardy pisał, że przygotowania rozpoczął sam Cezar zaraz po powrocie, pod koniec 45 r. p.n.e. z Hiszpanii do Rzymu. Co więcej, autor uważa, że *lex Antonia*, o której wzmiankuje cap. 104, to uchwalona prawdopodobnie jeszcze przed tragiczną śmiercią dyktatora *lex coloniae deducendae*. Jej wnioskodawcą byłby oczywiście konsul Marek Antoniusz, a jej treść oparta byłaby na dwóch *leges Iuliae: agraria* (o której w cap. 97 l.

⁵⁹ E. Weiss i G. Tibiletti podają *leges Antoniae de actis Caesaris confirmandiis*, o uchyleniu dyktatury i o utworzeniu nowej dekurii sędziów – E. WEISS, *op. cit.*, szp. 2324-2325; G. TIBILETTI, *op. cit.*, s. 727.

⁶⁰ Por. przyp. 15.

Genet.) i *municipalis*. Wspomniane *senatus consulta* i *plebiscita* służyłyby uszczegółowieniu, po śmierci Cezara, kwestii związanych z dedukcją⁶¹.

Równie sugestywne jest stanowisko Alvaro D'Orsa, że *lex Antonia* to ta *de actis Caesaris confirmandis*, co umożliwiło dokończenie zainicjowanych przez dyktatora dedukcji w oparciu o wydane przez niego wcześniej ustawy. Mając na uwadze nakreślone tu polityczne tło wydarzeń, można byłoby pokusić się o następującą interpretację cap. 104: *Atributio/adsignatio agrorum* kolonii Genetiwa dokonano na podstawie *lex Iulia agraria*. W takim przypadku *iussum Caesaris* odwoływałoby się do wszystkich aktów (w tym projekt statutu *colonia Genetiva Iulia*), które zachowały się w jego archiwum i po zabójstwie dyktatora trafiły w ręce Marka Antoniusza. Dzięki uchwaleniu *lex Antonia de actis Caesaris confirmandis* ukończenie procedury *deductio* mogłoby już nastąpić według przyjętych w późnej republice procedur, co tłumaczyłoby wzmiankę o uchwałach senatu i plebiscytach.

Niestety zarówno rekonstrukcja Hardy'ego, jak i ta zaproponowana przeze mnie pozostają czysto hipotetyczne, bowiem nie dają się w sposób obiektywny zweryfikować na podstawie materiału źródłowego. Są raczej wyrazem nieuświadomionego sprzeciwu przeciwko temu, co wymyka się naszemu poznaniu, dążeniem do znalezienia uporządkowanego schematu, wyjaśnienia problemu⁶².

ROZDZIAŁ 104 'LEX COLONIAE GENETIVAE IULIAE' – PRÓBA REKONSTRUKCJI PROCEDURY DEDUKCJI KOLONII

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest próbie analizy procedury *deductio coloniae Genetivae Iuliae* w świetle informacji zawartych w jej statucie. Autorka stara się ustalić, czy

⁶¹ E.G. HARDY, *op. cit.*, s. 8-9.

⁶² Ta osobista refleksja jest wynikiem korespondencyjnej dyskusji z Profesorem A. Caballos Rufino, który z wielką erudycją i wyczuciem tonował wszelkie próby autorki wpasowania interpretacji rozdz. 104 w sztywne schematy proceduralne – za co składam mu szczerze podziękowania. Chyba najlepiej postawę Profesora zilustrować może parafraza słów T. Mommsena o niespokojnych czasach, w których akty zmarłego dyktatora mieszają się z tymi pozostałego przy życiu jego kolegi w konsulacie (por. T. MOMMSEN, *'Lex coloniae Genetivae'. Commentarium...*, s. 24).

na podstawie cap. 104 możliwa jest rekonstrukcja przebiegu założenia kolonii. Podstawowym problemem jest to, czy w świetle lakonicznej informacji z cap. 104 można zrekonstruować spójny obraz ówczesnych wydarzeń. Analiza uzupełniona jest o informacje na temat aktualnej sytuacji politycznej w Rzymie.

CHAPTER 104 OF THE 'LEX COLONIAE GENETIVAE IULIAE':
AN ATTEMPT TO RECONSTRUCT THE PROCEDURE
FOR THE COLONY'S DEDUCTIO

Summary

This article presents the results of a review of the procedure for the *deductio* (foundation ritual) of a Roman colony called Iulia Genetiva, as described in its statute. I use Chapter 104 in an attempt to reconstruct the developments attending the colony's foundation. The fundamental question is whether the laconic information given by Chapter 104 allows for the reconstruction of a coherent picture of the situation at the time of the foundation. My analysis is supplemented with information on the contemporary political situation in Rome.

Słowa kluczowe: *lex coloniae Genetivae Iuliae*; *deductio coloniae*; Juliusz Cezar; Marek Antoniusz.

Keywords: *lex coloniae Genetivae Iuliae*; *deductio coloniae*; Julius Caesar; Mark Antony.

Literatura

- BERGER A., «RE» Suppl. 7/1940, szp. 382.
BERGER A., *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia 1953.
BLEICKEN J., 'Lex publica'. *Gesetz und Recht in der römischen Republik*, Berlin – New York 1975.
BŁASZCZYK L.T., *Ze studiów nad senatem rzymskim w okresie schyłku republiki*, Łódź 1965.
G. BRAVO CASTAÑEDA, *Diccionario AKAL de la Antigüedad Hispania*, red. J.M. ROLDÁN HERVÁS, Madrid 2006.
CABALLOS RUFINO A., *Hispalis, de Cesar a Augusto*, Sevilla 2017.
CABALLOS RUFINO A., *De Vrso a colonia Genetiva Iulia. Historia de un proceso de implantación colonial*, [w:] *El nuevo bronce de Osuna y la política colonizadora romana*, red. A. CABALLOS RUFINO, Sevilla 2018, s. 307-431.
CAPOGROSSI COLOGNESI L., *Storia di Roma tra diritto e potere. La formazione di un ordinamento giuridico*, Bologna 2014.
CRAWFORD M.H., *The 'lex Iulia agraria'*, «Athenaeum» 67/1989, s. 179-190.

- DĘBIŃSKI A., MISZTAŁ-KONECKA J., WÓJCIK M., *Prawo rzymskie publiczne*, Warszawa 2010.
- DE RUGGIERO E., *Dizionario epigrafico di antichità romane*, Roma 1895.
- DILKE O.A.W., *Roman colonisation in Spain: a Comparison with others Areas*, [w:] *II Congreso Internacional de estudios sobre las culturas del Mediterraneo Occidental*, Barcelona 1978, s. 59-63.
- D'ORS A., *Epigrafía jurídica de la España Romana*, Madrid 1953.
- GABBA E., *Aspetti della lotta di Sesto Pompeo in Spagna*, [w:] *Esercito e società nella tarda repubblica romana*, Firenze 1973, s. 474-520.
- GABBA E., *Le riforme di Cesare*, [w:] *L'ultimo Cesare. Scritti, riforme, progetti poteri congiurie. Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 16-18 settembre 1999*, red. G. URSO, Roma 2000, s. 143-149.
- GALSTERER H., *Untersuchungen zum römischen Stadtwesen auf der Iberischen Halbinsel*, Berlin 1971.
- GONZÁLEZ ROMÁN C., *Las deducciones de colonias y la 'lex Ursonensis'*, «Studia Historica. Historia Antigua» 15/1997, s. 153-170.
- HARDY E.G., *Three Spanish Charters and other documents*, Oxford 1912.
- JACZYŃSKA M., *Historia starożytnego Rzymu*, Warszawa 1988.
- JUREWICZ A.R., *Civitas Ursonenses w świetle źródeł literackich, archeologicznych i epigraficznych*, przyjęte do druku w Księdze pamiątkowej Profesora Wiesława Mossakowskiego.
- KOKOSZKO M., *Gajusz Juliusz Cezar*, [w:] *Słownik cesarzy rzymskich*, red. J. PROSTKO-PROSTYŃSKI, Poznań 2001, s. 9-14.
- KUMANIECKI K., *Cyceron i jego współcześni*, Warszawa 1959.
- LAFFI U., *Osservazioni sul contenuto e sul testo del 'Fragmentum Atestinum'*, «Athenaeum» 85.1/1997, s. 533-554.
- LITEWSKI W., *Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego*, Kraków 1998.
- MAGANZANI L., *Gli agrimensori nel processo privato romano*, Mursia 1997.
- MANCINI G., s.v. *curator*, [w:] *Dizionario epigrafico di Antichità romane*, red. E. DE RUGGIERO, Spoleto 1910, II.2, dodr. Roma 1961, szp. 1324-1345.
- MOMMSEN TH., *Über die 'lex Mamilia Roscia Peducaea Alliena Fabia'*, [w:] *Die Schriften der römischen Feldmesser*, red. F. BLUME, K. LACHMANN, A. RUDORFF, II, Berlin 1852, s. 221-226.
- MOMMSEN TH., *'Lex coloniae Iuliae Genetivae urbanorum sive Ursonensis data a.v.C. DCCX'*, [w:] *Gesammelte Schriften*, I, Berlin 1905, s. 194-239.
- MOMMSEN TH., *'Legis Coloniae Genetivae c. LXI-LXXXII'*, [w:] *Gesammelte Schriften*, I, Berlin 1905, s. 240-264.
- MUÑOZ COELLO J., *La Italia de la reforma agraria de Cesar. Casos cotidianos*, «Athenaeum» 91.2/2003, s. 469-487.
- Oxford Latin Dictionary*, red. P.G.W. GLARE, Oxford 2010.

- PASTOR MUÑOZ M., PACHÓN ROMERO J.A., *La Urso de Manuel Rodriguez de Berlanga. Un Analisis desde la Historia y la Arqueologia*, «Mainake» 28/2006, s. 459-483.
- RODDAZ J.-M., *L'empreinte de Cesar sur la peninsule Iberique*, [w:] *L'ultimo Cesare. Scritti, riforme, progetti poteri congiurie. Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 16-18 settembre 1999*, red. G. URSO, Roma 2000, s. 257-276.
- Roman Statutes*, red. M.H. CRAWFORD, I-II, London 1996.
- SAJKOWSKI R., *Kwestie ustrojowe – rys historyczny*, [w:] *Rzymskie prawo publiczne. Wybrane zagadnienia*, Olsztyn 2011, s. 27-85.
- SCEVOLA R., *Sull'inquadramento costituzionale delle dittature cesariane*, «AUPA» 65/2021, s. 203-262.
- SESTON W., *Loi communement appelee lex coloniae Genetivae Iuliae seu Ursonensis*, [w:] *Le lois des Romains*⁷, red. P.F. GIRARD *et alia*, Camerino 1977, s. 200-222.
- SIMSHÄUSER W., *Iuridici und Munizipalgerichtsbarkeit in Italien*, München 1973.
- SITEK B., 'Lex coloniae Genetivae Iuliae seu Ursonensis' i 'lex Irnitana'. *Ustawy municypalne antycznego Rzymu. Tekst, tłumaczenie i komentarz*, Poznań 2008.
- SORDI M., *I poteri dell'Ultimo Cesare*, [w:] *L'ultimo Cesare. Scritti, riforme, progetti poteri congiurie. Atti del convegno internazionale, Cividale del Friuli, 16-18 settembre 1999*, red. G. URSO, Roma 2000, s. 305-313.
- TIBILETTI G., 'Lex Antonia de colonis deducendis', [w:] *Dizionario epigrafico di antichità romane*, red. S. ACCAME *et alia*, IV.23, Roma 1956, s. 727.
- TWAROWSKA-ANTCZAK E., *Od 'lex Iulia municipalis' do flawijskich 'leges municipales'. Rozwój rzymskiej administracji municypalnej w okresie od Juliusza Cezara do Domicjana*, Warszawa 2018.
- VANČURA J., 'Leges agrariae', «RE» 12/1924, szp. 1150-1175.
- VINCENTI U., *Le forme costituzionali*, [w:] *Storia giuridica di Roma*, red. A. SCHIAVONE, Torino 2016, s. 73-113.
- VITTINGHOFF F., *Römische Kolonisation und Bürgerrechtspolitik*, Wiesbaden 1952.
- VOLKMANN H., s.v. '(lex) Antonia', [w:] *Der kleine Pauly. Lexikon der Antike in fünf Banden*, III, red. K. ZIEGLER, W. SONTHEIMER, München 1979, szp. 606.
- WEISS E., *Lex Antonia 1*, «RE» XII/1925, szp. 2324-2325.
- ZABŁOCKA M., *Nadawanie obywatelstwa rzymskiego*, «PK» 36.1-2/1993, s. 215-222.
- ZIÓŁKOWSKI A., *Historia Rzymu*, Poznań 2008.